

igre

mihajlo pantić

Ruku smo prešli u sumrak. To pamtim. Tamo, na drugoj obali, grad je tek rastao. Otac je podigao ruku (bio je to sasvim neodređen pokret, nad vodom) i nešto rekao, ali je njegova rečenica, ionako izgovorena za sebe, nestala u vetr. Podigao sam pogled i video:

- ogromno zeleno prostranstvo na ušću dve reke
- kroz njega, siva srž auto-puta
- nekoliko razbacanih, visokih zgrada
- prugu, sa vozom
- udaljena gradilišta sa kljunovima kranova i
- naš budući kvart, kao ostrvo u močvari i pesku. Sunce je, na izdisaju, blještalo u prozorima...

Frvih dana probijali smo se između gomila otpadaka, cigle, drveta, velikih buradi sa katranom, rasklopjenih skeli, šuta. Gazeći blato, radnici su se polako pripremali za odlazak. Jesen je naišla od jednom, spustile su se kiše i po prvi put sam, jednog jutra, čuo kako nadolazeće vrela para štiti u radnjatorima našeg stana. U to doba malo je stvari imalo svoje ime. Nisam znao ni jednu igru, niti sam bilo kuda išao – izvan granica našeg kvarta bio je neki nepoznati, tudi grad, koga ču upoznavati postepeno, godinama, sa strahom. Vozovi su prolazili u tačnim razmacima, televizor je paljen uvek u određeno vreme. Počeo sam da pamtim lica koja sam svakodnevno vidi – višegodišnje lutanje po gradovima, sve te promene i selidbe polako su se izgubile iz sećanja. Otac je otisao iznenada i više nikada se nije vratio. Najzad sam krenuo u školu, ali je ona bila dosadna, nezanimljiva, nimalo vredna pomena. O njoj ču uvek čutati. Naučio sam da raspoznavam slova i stao da skupljam novinske išeke, bez ikakvog plana i razloga. Činilo mi se da oni pamte umesto mene. Provodio sam dane gledajući kroz prozor večito istu sliku na kojoj su bili naslikani:

- susedna zgrada, sasvim ravne, nezanimljive fasade
- parče pepeljastog neba
- pruga (kada naide voz slika začas oživi) i
- prostrana livada, leti sparušena, zimi blatnjava.

Potom su došle igre...

U neke neobične dane (tada nismo imali školu) izvodili su nas na auto-put da pozdravimo predsednika i njegovog gosta. (Opis kolone: dopirao pogled video sam mirne redove ljudi, sa cvećem i zastavama u rukama. Neki su nosili parole a neki su ih uzvikivali. Po žagoru se moglo naslutiti da li neko nailazi. Prvo je pristizala grupa policijaca na motorima, praćena pljeskom. Za njima dugi red automobila, među njima i ljudi u oficirskim uniformama. Uvek sam se pitao da li je moj otac među njima.) Konačno, kraj nas bi, u sporoj, dugačkoj crnoj limuzini, sa ukočenoosmehnutim licima, blago otvorili, skandirajući i uzmahanim zastavicama, promicali predsednik i njegov gost. Vraćali su nas natrag, u kvartove, u zaguljive stanove, u vremena koja neće upamtiti taj sjaj. Danima posle, kraj televizora, odmah na početku Dnevnika, objavljavali su krupne slike naših nekadašnjih gostiju, uz obrazloženje da je u toj i toj zemlji izvršen državni udar. Nismo se previše uzbudivali, znali smo da sve to traje negde daleko, izvan nas, izvan našeg kvarta. Postojale su, uostalom, neke važnije nevolje.

Naprimjer, kako naučiti neku novu igru.

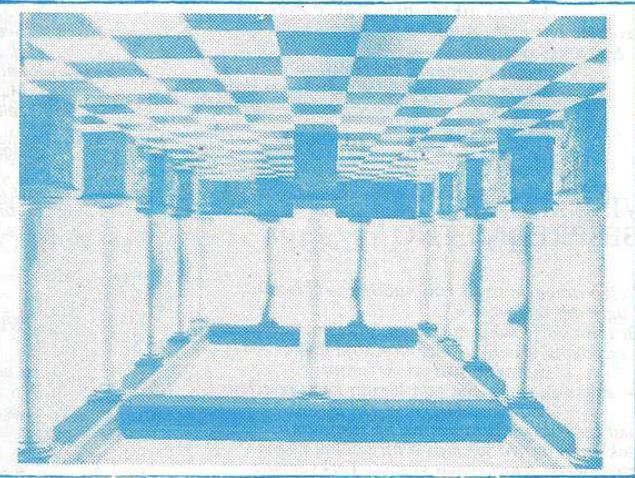
Noću, kvart je svetlio kao nepoznato leće telo i nebo je imalo neonski odjaj. Skitnice su spavale po ulazima. Od reke je dopirao uspavljujući vetar, pomešan sa mirisom trulog bilja. Nasiljni su močvaru i prosečali nove ulice – kao da je neko iz visine povlačio lenjirom po hartiji mape. Nisam stizao da u monotoniјi vremena upamtim šta se dešavalо sa nama. Učili smo neke igre i brzo ih zaboravljali – danas ih više niko ne igra. Ljudi su uporno ponavljali svoj put od stana do prodavnice, od posla do kvarta i natrag, i natrag. Koračali su tromu, pod teretom torbi, klimali glavama i izgovarali uobičajene reči pozdrava – *dobro jutro* za jutro, *dobar dan* za dan, *dobro veče* za veče. Izmedu su čutili. Mislim da su u pitanju bile neke trajne šifre i poruke, skrivene pod bezličjem uobičajenih reči, koje isprava nisam mogao da razumem. Danas govorim tim jezikom, jezikom iščešenog plemena. (Ne šalim se, svi novobeogradani su pomalo iščešeni, kao i sva humanoidna bića koja žive između dve bliske, istosmerne vode. Razumeju se samo na svom prostoru, u svojom ulici ili svom kvartu. Kada iz njega izadu-govore kao i svi drugi).

Dan je imao smisla kada bih zapamlio po neku takvu reč.

Da li sam već rekao da je naš kvart podsećao na prenaseljeno ostrvo. Da, bio je deo grada, tačnije, deo mogućeg, budućeg grada, ali nekako odvojen, nekako za sebe. Ono što se dešavalo u njemu bilo je vrlo jednostavno. Jutarnji redovi pred prodavnicama, odlašci dece u školu. Povratak starijih sa posla. Svuda uokolo prostirao se daleki neispitan svet. Sa jedne strane tekla je reka (Dunav, posle Volge najveći evropski voden tok dužine 2850 km, izvire u nemačkom Švarcvaldu, a uliva se u Crno more) koja je prihvatala

jednu manju reku (Sava, najduži jugoslovenski voden tok, dužine 946 km, izvire u Sloveniji, a uliva se u Dunav kod Beograda). Tu je bila i pruga, iza pruge močvara, iza močvare nebo. Levo i desno ne-savladivi bedem novogradnji. Vreme je stajalo u našem kvartu, i mi smo i iz kvarta i iz vremena iskoračivali sa strahom, ne uvek si-gurni u ono što bi nam se tamo, izvan, moglo dogoditi.

Jednog jutra odveli su suseku iz prizemlja. Bila je već sasvim sišla s uma. Ponavljala je nepovezane rečenice, smejava se, dozivala nekog, plakala, menjala izraze lica, otvarala usta kao da joj nedostaje vezduha. Jedina je, do kraja, naučila naš jezik – toga sam postao svestan tek mnogo vremena potom. Bela bolnička kola zau-stavila su se uz zvuk sirene i bolničar je uveo suseku unutra, zalu-pio vratima i ubrzo više nije bilo ni kola, ni suseku ni bolničara. Unutrašnjost njene sobe mogla se, noću, videti sa ulice. Posmatrali bi, povremeno, tu sobu bez nameštaja i u njoj jednu figuru kako, uz nerazumljive pokrete, hoda od ugla do ugla i zastaje pred golim zidovima, kao da se moli. Plašili smo se te susetke. Ponekad je zau-stavljala prolaznike i postavljala im čudna pitanja – ko isključuje sunce zimi, zašto ono sija samo leti kada je ionako tako toplo, gde je *pukotina* za onaj svet, ko je prosuo njene reči. Oni koji su je poznavali nisu odgovarali – nepoznatima je bila čudna – neko bi slegnuo ramenima i produžio, neko bi pokušao da smisi bilo kakav odgovor. Nekoliko dana pošto je odvedena pobedili smo englesku fudbalsku reprezentaciju, rezultatom 1:0. Sastav tima verovatno znate. Ljudi su izlazili na balkone, vikali od uzbudenosti, pučali u vazduh. Dobio sam novi nadimak. Prethodni sam, naravno, zaboravio. Niko me nikada nije zvao po imenu. Kada bi se nekom i omaklo nisam se odzivao, mislio sam da zovu nekog drugog. Moja soba bila je tačno tri sprata iznad sobe odvedene susetke, potpuno ista, doduše sa nešto oskudnog nameštaja. Sanjao sam kako u toj sobi uopšte nema vrata i kako, bezuspešno pokušavajući da pronađem *pukotinu*, udaram u zidove. Posle najačeg udarca budio sam se uplašen. Iz nosa mi je kapala krv.



Ostatak porodice obično se, posle bezličnog dana, okuplja pred televizorom. Omamljivala nas je njegova titrava, bolesna svetlost i nismo ni o čemu razgovarali. Stotinama kilometara ukrug bilo je u dlaku isto. Pospani provincijalni gradovi su polagano tonuli u san prepuštanju se TV programu koji je obećavao toliko uzbudnja i toliko zaborava njihovim sudbinama prodavaca tekstila, učitelja, oficira, trafikanata, vatrogasaca, službenika i tako redom, i tako redom. Povremeno bi na ekranu gledali nesreće, demonstracije, sportske prenose ili nešto drugo, uopšte nije važno šta. Kraj je uvek bio isti – mrak sobe koji postepeno, kako nailazi san, prodire u svest – tamna crna jama, bez sadržaja. Ostatak porodice bili smo majka i ja. Za brata nisam sasvim siguran, ne sećam se. Ponekad bih, istina, gledajući se u ogledalu, ličio na njega, mada uopšte nisam znao kako izgleda. Ali, svejedno, ličio sam na njega.

Ubrzo smo prešli na složenije igre.

Neki nepoznati tip doneo nam je, jednom, dok smo ispred ulaza dokonu nabijali loptu, izderani pornografski časopis. Okupili smo se oko njega i znatižljivo gledali jedan drugom preko ramena. Nisam najbolje razumeo o čemu se tu radi – video sam klupko ljudskih tela i umorna, pomalo tužna lica fotografisanih. Tip je zvao nekog od nas da sa njim pode u ulaz, ispod stepeništa, navodno je imao da pokaže još neke mnogo zanimljivije stvari. Niko na to nije pristao, možda zato što nismo baš bili toliko nainvi, a možda i zbog toga što nam je prišao jedan drugi čovek, naredio nam da se gubimo a onom tipu sa časopisom uvrnuo ruku, dohvatio ga za kragnu i odvukao ga kao vreću...

... Odlazili smo na Savu, na kupanje, i usput kroz *pukotine* kabina gledali kako se nepoznate, važne, napuderisane gospode presvlače. Neko je, zadihan, dojurio i preneo vest da tamo, u kabini na kraju plaže, jedan par radi ono što i likovi iz časopisa.

Uveče smo na novobeogradskom bulevaru videli kolonu bornih kola i tenkova kako tutnji i kopa asfalt preko puta zgrade Savezne vlade. »Idu prema granici« — rekla je mama. »Rusi su ušli u Čehoslovačku, nemoj ići daleko od kuće!« Sutradan su javili da se u toj zemlji, iz protesta, neki čovek polio benzinom i zapalio, a da je jedan ruski vojnik izvršio samoubistvo. Kupovali smo benzin za upaljače, polivali kažiprst prvo vodom pa onda benzinom i kresali šibicu. Uopšte nije bolelo. Povremeno bi se tukli sa dečacima iz obližnjih zgrada — obično zbog sasvim nevažnih sitnica, tek da vidimo krv iz razbijenih noseva. Bioskop je bio daleko i tamo smo odlazili vrlo retko, novac smo trošili na neke druge stvari. Uz železničku prugu bilo je mnogo zanimljivije. Mahali smo ljudima koji su putovali, skupljali odbačene predmete, kačili se na teretne vozove koji bi usporavali na singalu, kidali olovne plombe sa vagona i upotrebljavali ih umesto pravog olova za pecanje. Odmah preko pruge počinjala je močvara. Kao da je baš tu postojala neka pukotina, neka nevidljiva granica između dva sveta. Sa jedne strane hučalo je novoizgrađeno naselje, ljudi su odlazili na posao, kupovali, sa posla, obedovali, gledali TV. Sa druge strane, stotinama metara ukrug, mogao si hodati kroz šiprag a da nikoga ne sretneš.

Leti, dok je vreli vjetar u naš kvart nanosio oštiri pesak, odlazili smo u ribolov. Svuda unaokolo bio je prestari rit, prepun vrba, blata, peska, trske, ševara, barskih ptica. Reka je to mesto oblikovala vekovima, a onda su došli ljudi, počeli da nasipaju močvaru i na takо stvorenim platoima grade naselja. Prelazili smo prugu i uranjali u nepregledno more svakojakog rastinja — ispred nas su se dizale ptice i bežali sitni vodeni glodari. Svako je imao svoje mesto za pecanje. Dolazili bi ujutru, a odlazili kasno poslepodne. Lovili smo vretenaste crvenperke i nizali ih na vrbovnu pruću. Naučio sam da lovim štuke. Na veliku udicu nababado sam živu crvenperku i spuštao je u vodu, uvek blizu neke potopljene grane, korena drveta ili struka trske. Plavak bi podrhtavao, a kada bi našla štuka i zgrabila mamac, munjevitvo je nestajao ispod površine. Malo bih sačekao, potom snažno trgnuo čvrsti bambusov štap i povlačio ribu na obalu. Praćale su se po pesku — bile su to velike, lepe štuke, tamnozelenog tela i belog trbuha. Sa godinama močvara se polagano povlačila. Isprije sporo, a onda sve brže i brže, iz dana u dan, pesak je sve više prekrivao taj ogromni plato između dve reke. Ne znam koliko je to trajalo, u svakom slučaju previše da bih sve podrobno upamatio, a pre malo da bih to vreme mogao iznova da pronadem. Leta su, sećam se, bila duga, ne kao danas, i činilo nam se kao da se nikada neće završiti.

Zapamtio sam nekoliko prizora iz jednog takvog leta. Možda su oni, neki od njih, ulazili već i u jesen, ali je od tada prošlo previše vremena da bih mogao povući sasvim jasne granice. (Hrpu novinskih isečaka odavno sam bacio i sada poštujem jedino redosled sećanja, a on je, nadam se da to znate, uvek lažan.) Prvo, možda i najvažnije. Odlazeći na pecanje videli smo nekoliko starijih dečaka kako sa našim vršnjakinjama odlaze u čestar. Na početku smo se pravili da to ne primećujemo, iako nam, u to sam siguran, nikako nije bilo svejedno. Na kraju, pomalo smo ipak razgovarali o tome — nisam siguran da li nas je bilo stid, imali smo već po desetak godina — a čim zbir vremena prede broj prstiju na ruci čovek se počinje smatrati odraslim, bez obzira za koga stvari uistinu stope. Toj temi vratili smo se ubrzno, jer sam u jedno od mnogih sparnih letnjih popodneva kroz raskriljene prozore prizemnog stana susedne zgrade video nekog bajatog tipa i sasvim mladu ženu kako se tucaju...

...Čovek je stajao na vrhu zgrade i vikao. Ulagao je u to sav svoj napor — bio je prilično visoko i slučajni prolaznici jedva su ga mogli čuti. Obratili su pažnju na njega tek kada je prišao ivici. Odvojio se kao ptica upravo u času kada je neko zaustio da kaže kako će skočiti. Činilo se da će za trenutak čovek ostati, tako da lebdi u vazduhu, ali je, treptaj potom, njegovo telo, kada se se iznenada odlučilo, krenulo prema ambisu. Čuo se tup udarac. Pobegao sam iz gomile, jednostavno, to nisam mogao da gledam. Sutradan se u kvartu proneo glas da je u pitanju neki doseljenik iz bliskosti zemlje, kome su, u munjevitom ratu, tamo, pobili celu porodicu. Na televiziju su prikazivali potapanje brodova, avione u padu, duge kolone zarobljenika. Nisam previše razumeo...

...Krali smo po samoposlužama. U grupama, pazeći da nas neko ne primeti. Pred ulazom su nas sačekivali stariji dečaci i uzimali svoj deo, neku vrstu nadoknade za zaštitu. Oni su već prestatili sa tako sitnim poslovima. Prema gradu su vozili trolejbuse, broj 14 i 15. Penjali su se u njim, u što većem broju, stvarali gužvu i krali putnicima novčanike. Počinjalo se od novina iz džepa mantila prebačenog preko ruke, od sitnica u otvorenom pijaci torbama. Potom se postepeno prelazilo na tašne, satove i nakit. Prema Studentskom gradu vozio je i autobus i trolejbus, više se ne sećam njihovih brojeva. Onda je saobraćaj postao nekako nerедovan. Nisam se na to obazirali, retko smo išli u tom pravcu, počinjala je sezona ribolova i mi smo tragali za novim skrovitim mestima u vrbovim čestrama i trsci. Jednom smo se, ko zna zbog čega, približili pruzi, na kojoj je, mnogo duže nego što je to uobičajeno, stajao voz. Na njemu su stražarili ljudi u uniformama. Kroz trsku i ispod vagona gledali smo u pravcu starog zemunskog nadvožnjaka. Otuda je dopirao huk mase. Prišli smo još bliže. Videli smo gužvu, kamione sa

razvijenim zastavama i parolama, milicijski kordon koji je sprečavao gomilu da se probije prema gradu. Prvo su nešto medusobno mirno razgovarali ali je ubrzo potom izbila tuča — masa se rasprsnula, čuli su se zvuci, pesma i psovke. Nismo znali o čemu je reč, kada da je neko snimao film. Uveče na televiziji uopšte nisu govorili o tome niti su bilo šta prikazali, film je verovatno ispašao sasvim drukčiji od onoga kako su ga zamišljali. Tek nekoliko dana kasnije nacija se obratio lično predsednik. »Ovo je značajna stvar!« — rekla je mama, »sada će opet sve biti po starom.« To me uopšte nije zanimalo, bio sam zaokupljen svojim novim bambusovim štamponom koji je mogao izvući i najveću ribu iz našeg carstva. Nismo odlazili na more, u prenatrpane morske gradove (tako su izgledali na razglednicama, zbijeni uz obalu, beskrajno nalik jedan drugom). Po ceo bogovetni dan izbivali bi iz zgrade, tumarali između tek podignutih kostura buduće novogradnje, krali žicu i sitnije stvari, skakali sa prvog sprata u pesak. Čuvari su uvek bili pijani i nikada nas nisu dirali, sve dok jednog jutra u podnožju velike građevine nije pronađen izmrcvaren leš neke nepoznate žene. Tako nam je zabranjeno da se tamo pojavljujemo. Prostor se postepeno sužavao i tada sam po prvi put pozeleo da se, jednom zauvek, povučem u svoju sobu...

...Rollingstone sam prvi put video na televiziji, ili je to bila neka druga grupa, sada i nije toliko važno. Izveštaj je prikazivao okupljenu gomilu ljudi na nekom aerodromu, nasilno sprečenu da prodre na pistu, prema avionu iz koga su se u tom času iskrevali neki cupavi, nasmejani momci. Sve je to, osim rečima, bilo propaćeno bučnom muzikom od koje pamtim ravnometerni, snažni udarac bubnja — pogodao me direktno u pleksus. »Sve to treba postreljati!« — govorili su penzioneri — »deru se i kvare nam zdravu omadinu!« Stariji dečaci su već uveliko puštali kose i pokušavali da sviraju gitare. Preko noći razvaljene su sve telefonske kabine u kvartu — magnet iz mikrofona ugraden ispod žica akustične gitare i priključen na radio aparat postojao je pravi električni instrument. Još je trebalo stati pred ogledalom i uvežbati nekoliko pokreta glavom i nogama, uključiti gramofon, staviti omiljenu ploču i otisnuti se. Tako sve prolazi. Ali, kvart je bo usamljen, previše tud, dalek od svega.

Košarku smo počeli da igramo nakon Svetskog prvenstva u Ljubljani, kada je Jugoslavija postala prvak sveta. Nismo imali pravu košarkašku loptu, iz početka smo o beton nevešto udarali običan balon sa tvrdne gume kupljen u prodavnici na uglu. Ubrzo zatim smo na slepom zidu, iza zgrade, nacrtali tablu, obesili ukradenu korpu za otpatke i stali da šutiramo iz svih mogućih i nemogućih pozicija. Retko kada bi lopta završavala u košu. Nismo znali pravila. Sve je bilo dozvoljeno. Imao sam trinaest godina. Trinaest godina, to je sasvim dobar uzrast da neko postane košarkaš, ukoliko to želi. (Ja ne znam da li sam to zeleo.) Zbog košarke smo, nas nekoliko iz zgrade, prvi put zajedno prešli reku. Nedeljom smo išli na Mali Kalemeđan da gledamo prave košarkaške utakmice. Naučili smo što je dvokorak, skok-šut, slobodno bacanje, faul, tri sekunde u reketu. Posle nekog treninga ukrali smo pravu loptu — onako ofučana i stara nije bila bog zna što, ali — bila je prava košarkaška lopta. Onda nam je neki stariji tip, koji je imao bele kineske patike, zvane šangaje, pokazao kako se igra basket — najmanje dvojica, a najviše četvorica sa svake strane ubacuju u isti koš, sve dok neko prvi ne ubaci dvadeset i jedan poen.

U međuvremenu sam napunio četrnaest godina i imao sam običaj da žvačem reči. Šta znači žvakati reči...

...Mislim da je u pitanju ublažen izraz za mucanje, mada sam uz tu osobinu imao još jednu. Zaista sam žvakao reči. Dvoumio bih se dugo da li da uopšte nešto izgovorim, premeštao sam reč po ustima, krunio je po Zubima, vlažio jezikom — raspadala se na pregršt beznazačnih glasova koji vanje ne znače ništa. Mogao sam u beskraj govoriti: f, s, m, p, č, č, a, e, r. — нико me ne bi razumeo. I govorio sam. I niko me nije razumeo. U okolnim ulicama se pročulo da dobro igram basket, pa su dolazile njihove ekipe da se ogledaju sa nama. Od svih smo bili bolji, ali nam to ništa nije zanimalo. Košarku smo, náime, prestali da igramo kada su u školskom dvorištu postavljeni pravi koševi.

Pamtim li još nešto. Ne previše. Sećam se da smo po podrumima lovili mačke — bilo je toliko zverstva u nama da se i sada libim od njegovog opisivanja. Podrumi su nas uvek privlačili svojim ustajalim, memljivim mirisom, starim nameštajem, stvarima koje su bile potrebne svega nekoliko puta u godini (ili sasvim i zauvek bespotrebne), velikim, smrdljivim kacama za kupus, rashodovanim pokućstvom, odbačenim gumama i tako redom i tako redom. U atomskom skloništu, duboko dole u temeljima zgrade, okupljali smo se zamišljajući da je gore, na površini, upravo prošao rat, da više nikog nema i da smo poslednji preživeli ljudi na planeti. U tim grubim, mračnim prostorima glasovi su odzvanjali kao da nisu naši — odbijajući se od glatkih betonskih zidova reči su dobijale novi smisao. Ne znam da li smo pronašli pukotinu, važno je da smo je tražili. Hladna polutama nije nas isuviše mamilila na igru, pre će biti da smo dole silazili samo zato da bi drugima (i sebi) pokazali kako nas nije strali. Na izlasku, zaslepljivala nas je svetlost. Kružili smo pogledima, ne sluteći da ćemo se za nekoliko godina raspršili kao da nikada i nismo bili zajedno. Kvart će ostati da trune i traje negde iza nas, zaboravljen u vremenu. Grad se širio. Tek kasnije sam počeo da rastem.